ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה כא.

מסורת הש"ס

א) [ע' תו' שבת יב: ד"ה רבי נתן], ב) סנהדרין יג:, ג) נס"ל: הויס, ד) נס"ל ליתא, ה) נת"י אינו, ו) תולי ל"ל ולטבח.

תורה אור השלם

1. קֵלִים הָיוּ רֹדְפֵינוּ מִנִּשְׁרֵי שָׁמַיִם עַל הֶהָרִים דִּלְּקוּנוּ בַּמִּדְבָּר אָרְבוּ לָנוּ: איכה ד יט
2. שְׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה: דברים טז א

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ולא תחוש כו' דמסיים להו קרא לכתיב שמור את חדש:

הגהות מהר"י לנדא

א) רש"י ד"ה כפים כו' שהרי כ"ד עינינו את חודש אצל כל"ל:

מוסף רש"י

שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן. שמור תקופת ניסן של חמה שיהא בתוך חדושה של לבנה, אביב הוא ניסן של חמה שאין ניסן קרוי אביב אלא על פי בישול התבואה שמתבכרת בו, וכל כיסוי התבואה ועמי הקרן והחרוף לחשבון החמה הם, ואחר דחמנא שמור שיהא ניסן של חמה נמשך לתוך ימי חדושה של לבנה, דכתיב חדש ואין לשון חדושים נופל אלא על לבנה המתחדשת, ואשמועינן שיהא ניסן של חמה נמשך בתוך ימי חדוש הלבנה בתקלת, וכמה הן ימי חדושה י"ד ימים, מכאן ואילך היא ישנה (סנהדרין יג.).

תרי ירחי חסירי קלא אית להו לוי אקלע לבבל בחדסר בתשרי אמר [ה]**בסים תבשילא דבבלאי ביומא רבה דמערבא אמרי ליה אסהיד אמר להו לא שמעתי מפי ב"ד מקודש** [א]**מבריז ר' יוחנן כל היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי ליעבדו תרי יומי גזירה ניסן אטו תשרי רבי אייבו בר נגרי ור' חייא בר אבא איקלעו לההוא אתרא דהוה מטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי ועבדי חד יומא ולא אמרו להו ולא מידי שמע רבי יוחנן ואיקפד אמר להו לאו אמרי לכו היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי ליעבדו תרי יומי גזירה ניסן אטו תשרי רבא הוה רגיל דהוה יתיב בתעניתא תרי יומי זימנא חדא אשתכח כוותיה ר"נ יתיב בתעניתא כוליה יומי דכיפורי לאורתא אתא ההוא גברא א"ל למחר יומא רבה במערבא א"ל מהיכא את א"ל מדמהריא א"ל דם תהא אחריתו קרי עליה** [ו]**קלים היו רודפינו** [2]**שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא כד חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן עברה לההיא שתא ולא תחוש לה דכתיב** [ב] [2]**שמור את חדש האביב** [2]**שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן אמר להו רב נחמן להנהו נחותי ימא אתון דלא ידעיתו בקביעא דירחא כי חזיתו סיהרא דמשלים ליומא בעירו חמירא אימת משלים בחמיסר והא אנן מארביסר מבערינן לדידהו דמגלו להו עלמא מארביסר משלים:**

מתני'

תרי ירחי חסירי קלא אית להו. דעכת מיסרו ממה נפסק כסדר הלבנה בחמד מלא וחמד מסר ואם איתא דחסרוהו לשבט כבר יצא הקול לפני הפסח וכא אצלנו אף למקום שאין שלוחי ב"ד של ניסן מגיעין וכן בתשרי אם חסרו תמוז ואב שהרי תמוז תמיד חסר: **בסים תבשילא דבבלאי.** אכלו לחם למעדנים ביום"כ שבא"י שהרי כ"ד עינינו את החדש א] והיו מתענים: **אסהיד.** ונקבל עלינו ולא נאכל: **לא שמעתי מפי כ"ד מקודש.** לא תעיד לכם דאמרי' לקמן בפרקין (ע"ב) על כולן שלוחים יוצאים מבערב כגון אם לא קדשוהו ביום ל' יוצאין השלוחים לערב לומר מעובר הוא אבל על ניסן ותשרי אע"פ שיודעין שיקדשוהו למחר ביום ל"א שהרי אין ר"ה נדחה לשלשים ושנים אפ"ה אין יוצאין עד שישמעו מפי ב"ד מקודש ואני לא שמעתי מפי ב"ד שלא הייתי במקום שישבו סנהדרין שם: **דמטו שלוחי ניסן.** שב"ד שולחין לגולה להודיע יום שקדשוהו וכל מה שהם יכולין לילך הם הולכין עד הפסח וכן בתשרי עד סוכות חוץ משבתות וימים טובים שלא ניתנו לחלל לשלוחין כדתניא בפרקין (לקמן ע"ב) על קריאתם אתה מחלל ואי אתה מחלל על קיומם לפיכך שלוחי ניסן מגיעין למקום שאין שלוחי תשרי מגיעין שהרי אין ימים טובים בינתים לעכבם ובתשרי יש ר"ה ויום"כ שאין השלוחין הולכין בו: **ליעבדו תרי יומי.** טבי ואע"פ שהגידו להם השלוחים יום קביעתו: **גזירה ניסן אטו תשרי.** שאם תגיגם לעשות בניסן יום אחד יבאו כן בתשרי שלא ע"פ שלוחים ופעמים שיטעו: **רבי אייבו ור' חייא בר אבא.** תלמידי דר' יוחנן היו ושמעו מפיו לכך הקפיד כנגדם: **עבדו יומא חדא.** בני המקום: **יתיב בתעניתא תרי יומי.** עם לילותיהם שמא עינכו ב"ד את החדש ויום אחד עשר שלנו הוא עשירי שלהן: **דם תהא אחריתו.** הריגי מת על ידן שחזקיקני להתענות ב' ימים וג' לילות. דם תהא אחריתו טוטריקון של דמהריא: **כי חזיתם דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן.** שאין תקופת ניסן נופלת עד יום ט"ז וקיימא לן דיום התקופה מתחיל כר' יוסי דאמר הכי בפ"ק דסנהדרין (ד' יג.) נמצאת תקופת טבת מושכת עד שיתסר בניסן ולא עד בכלל: **עברה לההיא שתא.** כאחרים דאית להו הא סברא בפ"ק דסנהדרין (שם:): **ולא תחוש לה.** לומר ימיהלה היא ולא נעביד כוותייהו אלא ולאי כאחרים נעביד דמסייע להו קרא דכתיב (ה) את חדש האביב בחידוש ואביב הוא יוסד) תקופת ניסן שניסן של חמה נכנס בו שניסן קרוי אביב על שם בישול התבואה ובישול התבואה אינו אלא לחשבונה של חמה שהקיץ והחורף לחמה הם וזהיריך הכתוב לשומרו שיהא בחידוש ואין לשון חידוש נופל אלא בלבנה שהיא מתחדשת בתולדותיה. ואשמעינן קרא שיהא ניסן של חמה בתוך י"ד יום למולד הלבנה שהוא עדיין בחידוש הלבנה דמיום י"ד ואילך ישנה היא ואינו היה תקופת ניסן ביום ט"ו לא היינו צריכין לעבר את השנה אלא נעבר אדר ונדחה את ניסן יום אחד ותפול התקופה ביום י"ד אבל כשהיא באה ביום ט"ז בניסן לא די לן בעיבורו של אדר וצריכה השנה להתעבר ותפול התקופה באדר שני נמצא ניסן של חמה מושך בתוך חדש ניסן הלבנה הכי מפרשינן לה בסנהדרין (שם) אליבא דאחרים דכי מטיא בט"ו מעברינן את אדר וכי מטיא לט"ז מעברינן את השנה: **שמור אביב של תקופה. סיהרא דמשלים ליומא.** שהירח משלים מאורו עם הגן החמה שאינו מתשיך עד שעת זריחה: מתני'

לוי אקלע לבבל בחדסר בתשרי. אחד עשר היה לבני בבל ועשירי לבני ארץ ישראל דעברוה לאלול ומתוך התמוה בא דהא יום"כ הוה ט"ו ביום"כ של בני בבל בא סמוך לחשכה והוא היה ערב יום"כ לבני ט"ו ואמרו לו אתמיד לן כלומר ונאסור לאכול גם עתה ביום"כ הוא אמר להם לא שמעתי מפי ב"ד מקודש שיצא ביום ל' של אלול סמוך לחשכה שלא היה שהות ביום לבא ולקבל עדותן וידע שלא יקדשוהו עד למחר ביום ל"א אבל לא המתין עד למחר שיסמע שיקדשוהו ואין מעידין עד שיסמע מב"ד מקודש כדלקמן (ע"ב) אע"פ שידוע שלמחר יקדשוהו וא"ת והיאך יניחם לאכול ויש כאן ודאי איסור כרת דאורייתא וי"ל התנן לקמן בפרק שני (דף כה. ושם) אשר תקראו אתם מקראי קדש בין בזמנן בין שלא בזמנן ואמרינן בגמ' אתם אפי' שוגגים אתם אפי' מזידים ואפי' מוטעין והא דאמרינן בפרק גיד הנשה (חולין דף קא: ושם) גבי שגג ביום"כ פטור דגזירה הוה ויום"כ דהכא שמא שכחה הוה ולא אמרינן אתם אפילו מזידין התם הוקבע להם החדש בזמנו ומפני הגזרה לא עשו יום"כ כעשירי ועשאוהו ביום השכח שלא ישתכח ואין יום"כ אלא כעשרה בתשרי אבל הכא להם היה עשירי ולא דמי נמי לההוא דפ"ק דסנהדרין (דף יב: ושם) שנשא חזקיה רחמים על עצמו דכתיב כי אכלו הפסח בלא כתוב וגו' ומפרש שעיברו השנה ביום ל' של אדר ואסור הואיל ולאוי לקוטנו ניסן ולא אמרינן אתם אפי' שוגגים כו' משום דלא שייך אלא כגון יום ל' או יום ל"א כשקוטנין באחד מהן ר"ח לחסרו או לעברו שלא כדין או על פי עדות שקר: **כי חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן.** שתקופת ניסן טופלת ביום ט"ז וקיימא לן (סנהדרין דף יג.) יום תקופה מתחיל ומגלאת תקופת טבת מושכת עד שיתסר ולא שיתסר בכלל עברה לההיא שתא משום דכתיב שמור את חדש האביב אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן ומיום י"ד ואילך ישנה היא ואילו היתה תקופת ניסן טופלת ביום ט"ו לא היינו צריכין לעבר השנה אלא נעבר אדר ונדחה ניסן יום אחד ותפול התקופה בי"ד כך פי' בקוטרס ה)(והתם בסנהדרין (דף יג:) בתקופת תשרי איירי דפליגי התם אי בעינן כולה אסיף בתקופה חדשה או מקצתו) ושמעתין דהכא אתיא כאחרים דאמרינן התם אחרים בתקופת ניסן (הוו) קיימי ומייתי דרשה דהכא וקשיא לפירוש הקונטר' דכפ' היו בודקין (שם דף מא:) משמע דיום ט"ו של חדש הוי מן החדש דקאמר עד מתי מברכין על החדש ונהדעי אמרי עד י"ו לכך צריך לפרש דהכא קאמר עד דמשכה שיתסר אפילו ע"י עיבור אדר א"נ דמשכה עד שיתסר ושיתסר בכלל היינו כגון דנפלה תקופת ניסן בשבסר דכי מעברת נמי לאדר הרי היא נופלת בשיתסר ואין כאן אביב כלל בחדש ניסן ואין להקשות דלעבריה לאדר ולשבטו) דהתנן בפרק אין מערכין (ערכין ד' מ: ושם) אין פוחתין מד' חדשים מעובדין בשנה ולא יותר מח' ומפרש בגמ' (שם דף ט.) דלא נראה לעבר יתר על שמונה ומוקי לה בשנה מעוברת אבל בפשוטה יותר על שבעה:

עברה לההיא שתא ולא תחוש לה. תימה דתניא בפ"ק דסנהדרין (דף יא: ושם) על ג' סימנין מעבדין השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה על שניס מהן מעבדין על אחד אין מעבדין ורשב"ג דאמר התם על התקופה אינני לן על התקופה שמתין או דילמא מעבדין וקיימא בתיקו וי"ל דהתם בתקופת תשרי איירי אבל הכא בתקופת ניסן דעליה לבדה מעבדין ולריך טעם כיון דמקרא קא דרשי הכא והכא מאי שנא: על

עין משפט נר מצוה

קח א מיי' פ"ג מהל' קידוש החדש הל' יב: קט ב מיי' שם פ"ד הלכה ב: ג [מיי' שם הלכה ח]:

רבינו חננאל

לוי אקלע לבבל בי"א בתשרי. פירי בא (כרונית) [כדונית] או כבוצית בי"א בתשרי בבבל, ואמר בסים תבשילא דבבלאי, כלומר תבשילא נודף, והוא היום יום כפור. כלומר כי עברו אלול שנמצאו אחד עשר בבבל עשירי לירושלים. ועל זה הענין נעשה סוכות. אמרו לו תעיד ונשלים הצום היום. אמר להם לא שמעתי מבית דין מקודש. כלומר שמעתי להם כי רצונם לעבר אלול. (ואלול) [ור' איבו בר נגרי ור' חייא בר אבא] דאקלע בבבל בעשרה במר חשוון ואמו להו היידנא יומא רבא במערבא. פירי, שנה מעוברת היתה שנמצאו עשרה במרחשוון כי הן עשרה בתשרי, והוא יום כפור. ואמ' להם ו) העידו שעיברו השנה הזאת, ואמ' לא שמענו מבית דין מקודש. ואמרינן שמא לא עיברו. שלוחי ניסן מהלכין לא פחות מי"ב יום, ושלוחי תשרי פעמים שאין מהלכין אלא עשרה ימים, מפני כי שובתין בראש שנה וביום הכיפורים ובשבת, נמצאו אילו שלוחי ניסן מגיעין למקומות רחוקים, מה שאין שלוחי תשרי מגיעין בהן. רבה הוה רגיל יתיב תעניתא תרי יומי, דזמנא חדא אשתכח כוותיה. כי עברו ליה לאלול, והיה יום כפור בי"א בתשרי, דרוזי מחסר אנשיה ונקיט תרי יומי, מילתא יתירתא עבד ולא חובה הוא עליו, שלא היה לו לחדש. ואם חשש מידה יתירה עשה ולא שובה בה. רב נחמן יתיב תעניתא ביומא דכיפורי, לאורתא אתה ההוא גברא אמר ליה למחר צומא רבא במערבא כולי. פשוטה היא. שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא כי חזית דמשכה תקופת טבת עד י"ו בניסן, עברה לההיא שתא ולא תיחוש לה, דכתיב שמור את חדש האביב וג', שמור חדשו של אביב שתהא נופלת בו, כלומר, לא יהא אביב קרב אלא בתקופה חדשה, זה הדבר היה נוהג בזמן שבית המקדש קיים, וזה אחר מן הדברים המסורים בידי בית דין בזמן שהיה האביב קרב. אבל עכשיו שאין אביב לא חיישינן להא דשלח רב הונא. ואע"ג דלית לן ספק בזמן הזה, עבדינן כי הא דמיפרשא בתחילת יום טוב דלא נקטינן האידנא תרי יומי אלא משום אל תשנו מנהג אבותיכם.

ו) כפירוש על ר"ה המיוחס להרמב"ם ז"ל ליתא דאמרו ליה לאסתר דסיים י' בתשרי ע"ש.

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com